

memleketine dönünce çevresindeki bazı kişiler tarafından ağır bir şekilde suçlandı, işkence gördü. On üç yıl zâviyesinden dışarı çıkamadı. 1265 (1849) yılında Bor'un Kavaklı semtindeki evinde vefat etti, vasiyeti üzerine Niğde bezinden olan kefeniyle defnedildi.

Mar'âşîzâde ve Kuddûsî Baba olarak da tanınan Şeyh Ahmed, Allah'ın kuddûs ismine mazhar olduğu veya bu ismin mazharı olmayı umduğu için şiirlerinde Kuddûsî mahlasını kullandığını söyler. XIX. yüzyılda Anadolu'da yetişen şair mutasavvıfların en önemlilerinden olan Kuddûsî, şiirlerinde yer yer hayatı ve çektiği eziyetlerle bulunduğu yerler hakkında bilgi verir. Pendnâmesinde de hayatı, ailesi, yaşama tarzı ve düşünceleri konusunda açıklamalar yapar.

Mevlânâ'dan etkilendiğini söyleyen Kuddûsî, Nakşibendiyye'yi bırakarak daha kolay ve daha hoşgörülül kabul ettiği Kâdiriyye tarikatına geçmiş, görüşlerini, duygularını ve coşkularını bu çerçevede daha rahat ifade etme imkânı bulmuştur. "Hem Halvetî hem Celvetî hem Kâdirî hem Nakşîyem" diyen Kuddûsî böylece bütün tarikatlara yakın olduğunu belirtmektedir. Kuddûsî müridlerine yüz istiğfar, on salavat, olabildiği kadar çok miktarda kelime-i tevhidi zikir olarak verir, bu görevi yapan herkesi de müridi olarak görürdü. Bor, Niğde, Kayseri ve Aksaray'da müridleri vardı.

Kuddûsî'nin yerine oğlu Abdurrahman, onun vefatı üzerine torunu Ali halife olmuştur. Ali Efendi'nin ölümünün ardından bu görevde bir süre vekâleten kalan Hacı İbrahim Girgin (Hacı Emmi) daha sonra görevi Ali Efendi'nin oğlu Ahmed Eren'e devretmiştir. Kuddûsî'nin

ağabeyi Mehmed Efendi Bor'da müftülük yapmıştır.

Kuddûsî'nin tasavvuf ve ilâhî aşk muhtevalı şiirlerinden oluşan divanının çeşitli baskıları mevcuttur (İstanbul 1289, 1295, 1323, 1328; nşr. Ahmet Doğan, Ankara 2002). Divandaki şiirler aruz ve hece vezniyle yazılmıştır. En çok ilgi gören şiirleri âşikane ve zâhidane olanlardır. Bunlarda öğütler geniş yer tutar, yer yer kendi hayatına da temas eder. Şiirlerin dili sadedir. Divan Mehmet Emin Eminioğlu (Konya 1973) ve Fehmi Kuyumcu (Ankara 1982) tarafından yeni harflerle de yayımlanmıştır. Divanda ayrıca Fehmi Kuyumcu Kuddûsî'nin "Pendnâme-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 661-674), "Vasiyetnâme-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 675-676) ve "İcâzetnâme-i Hazret-i Kuddûsî" (s. 677-678) adıyla eklediği üç bölümle dört mektup (s. 679-683) yer alır. Kaynaklarda muhtasar *Tıbb-ı Nebevî*, *Nesâyih-i Ahmed Kuddûsî*, *Hazîne-tü'l-esrâr* ve *ganîmetü'l-ebrâr*, *Medâ-yih Risâlesi* (Osmanlı Müellifleri, I, 150; Kuyumcu, s. 45) isimli birkaç risâlesinden de bahsedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Fatin, *Tezkire*, s. 343; *Osmanlı Müellifleri*, I, 150; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, II, 772-773; Abdülbâki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961, s. 56, 250; Fehmi Kuyumcu, *Kuddûsî Divanı*, Ankara 1982, Önsöz, s. 5-74; "Kuddûsî Ahmed Efendi", *TDEA*, V, 429-430.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MUSTAFA ASIM KÖKSAL

KUDRET

(القدرة)

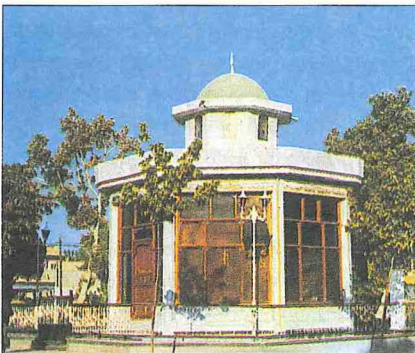
Allah'a nisbet edilen
sübûtî sıfatlardan biri.

Sözlükte "gücü yetmek; bir işi ölçülü ve planlı bir şekilde yapmak, planlamak; kıymetini bilmek; bir şeyin niteliğini, niceliğini ve şeklini belirlemek; rızkını daraltmak" mânâlarındaki kudret (kadr) kelimesi Allah'a nisbet edildiğinde "dilediğini ekşiği ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapmak" anlamına gelir. Râgıb el-İsfahânî, kudret kavramının zât-ı ilâhiyyeye nisbet edilmesi halinde her çeşidiyle aczin O'ndan nefyedilmesi, kula izâfe edilmesinde ise belli konularda gücü yetme, diğerlerinde âciz kalma mânâsı taşıdığını söyler (*el-Müfredât*, "kdr" md.; krş. *Lisânü'l-Arab*, "kdr" md.). Kudretin zıddı "bir fiili gerçekleştiremem" anlamındaki aczdir.

Kudret kavramı Kur'an-ı Kerim'in 103 âyetinde Allah'a nisbet edilmektedir. Bunların yetmişten fazlası isim, diğerleri fiil şeklindedir ve genellikle "güç yetirmek, ölçülü ve planlı yaratıp düzenlemek" gibi mânâlara gelmektedir. Zât-ı ilâhiyyeye izâfe edilen kudret kavramlarından bir kısmı "takdir" sığasıyladır. Râgıb el-İsfahânî takdirin iki şekilde gerçekleşebileceğini söyler. Biri Allah'ın kudret vermesi, diğeri şeyleri hikmet çerçevesinde belli miktar ve biçimde meydana getirmesidir. Buna bağlı olarak ilâhî fiillerin de iki kategoride tecelli ettiğini belirtmek gerekir. Birincisi tek icatla yarattığı şeyler olup bunlarda artma veya eksilme yoluyla kemiyet değişikliği olmaz. Bu tür nesneler ancak O'nun iradesi dahilinde değişir veya yok olur, gök cisimleri gibi. İkincisi var oluş prensiplerini bi'l-fiil, kendilerinden türeyecek nesneleri de bi'l-kuvve kıldığı şeylerdir; meselâ hurma çekirdeğinden elma veya zeytin değil hurmanın oluşması, spermden diğer canlılar değil de insanın üremesi gibi (*el-Müfredât*, "kdr" md.). Kur'an'da bazı farklarla kudret anlamında kullanılan kuvvet, vüs' kavramlarıyla mecazi mânâlarından biri kudret olan yed kelimesi de zât-ı ilâhiyyeye nisbet edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "kdr", "kvy", "vs'a", "ydy" md.-leri). Kudret kavramı çeşitli hadis rivayetlerinde hem fiil kalıpları hem isim şeklinde (kader, kâdir, kadîr) Allah'a nisbet edilmiş ve genellikle "güç yetirme, planlayıp takdir etme" mânâlarında kullanılmıştır (Wensinck, *el-Mu'cem*, "kdr" md.). Yukarıda geçen kaynaklarda görüldüğü üzere kudret "güç yetirmek; ölçüp biçerek planlamak; bir şeyi muhkem ve sağlam yapmak" anlamlarıyla naslarda kula da nisbet edilmektedir. Bundan başka kuvvet, tâkat, vüs' kavramları da ona izâfe edilmiştir.

Naslarda zât-ı ilâhiyyeye çeşitli kelime şekilleriyle nisbet edilen isim veya sıfatlar yüzlerle ifade edilmekte (*DİA*, XI, 406-409), bunlardan doksan dokuzunun meşhur olduğu bilinmektedir. İslâm inancının sistemleştirilmesi esnasında eğitim öğretimi kolaylaştırmak ve bizzat insanın da bir ünitesini oluşturduğu evrenin Allah tarafından yaratılıp yönetilişini formüle etmek amacıyla olmalıdır ki âlimler bu sıfatlardan birkaç tanesini tercih etmişlerdir. Bu arada Allah'a nisbet edilen sübûtî sıfatlardan ilim, kudret ve irade evrenin yaratılışı için temel kavramlar olup yaratma bu üç sıfatın bir anlamda iş birli-

Kuddûsî Ahmed Efendi'nin türbesi

giyle gerçekleşir. “Yaratan hiç bilmez olur mu?” (el-Mülk 67/14) meâlindeki âyetin de vurguladığı gibi ilim nesne ve olayların üzerinden bilinmezliği kaldıran bir özellik taşıır (sıfat-ı kâşife) ve geniş bir alana yönelik bulunur. Kudret ise aklın bir şeyin var oluş (vücûd) kavramıyla münasebeti hakkında verebileceği üç hükümden birini teşkil eden “mümkün”in mevcudiyetini sağlayan bir sıfattır (bk. HÜKÜM [Aklî Hükümler]). Ancak ilâhî kudret, olabilecek bütün alternatiflere ve bütün zamanlara eşit bir şekilde fonksiyoner olduğundan alternatiflerden ayrıca zaman birimlerinden birini tercih edecek bir sıfatın da devreye girmesi gerekmektedir ki o da iradedir (sıfat-ı muhassısa). Nitekim Ebû'l-Bekâ el-Kefevî kudreti “mümkün statüsünde bulunan bir şeyin fâilinden oluşmasını sağlayan sıfat”, Tehânevî de “irade doğrultusunda müessir olan sıfat” diye tanımlamıştır (el-Küllîyyât, s. 256; Keşşâf, II, 1302).

Kelâm literatüründe -tesbit edilebildiği kadarıyla- kudretle birlikte yedi sığata ilk defa yer veren âlim Ebû Hanîfe olmuş (Beyâzîzâde Ahmed Efendi, s. 44-45), onu Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ve Ebû'l-Hasan el-Eş'arî takip etmiştir. Mâtürîdî ilim, kudret ve irade sıfatlarının Kur'an'da ve diğer ilâhî kitaplarda yer aldığını zikrettikten sonra bunların her biri için aklî gerekçeler sıralamış, evreni yaratıp yöneten Cenâb-ı Hakk'ın iradesiz (bi't-tab') fiil işlemekle nitelendirilemeyeceğinin delillerini kaydetmenin yanında iradeli yaratıcının kudrete de sahip olmasının lüzumunu belirtmiştir. Çünkü kendi yapısında karşıt fonksiyonlu nesneleri barındıran evrende sürekli biçimde hâkim olan nizam ve âhenk, bu âlemin yaratıcı ve yöneticisinin fiilini kudret ve irade ile işlediğini kanıtlar; nitekim duyular ötesinin bilinmesi için hareket noktası oluşturan duyulur âlemden hakiki fiiller böyle gerçekleşmektedir (Kitâbü't-Tevhîd, s. 70-72). Eş'arî de duyulur âlemle duyular ötesi hakkında istidlâlde bulunarak ilim sıfatını ispata çalışmış, ardından Allah'ın ilim gibi kudret sıfatının da bulunduğunu söylemiş ve her iki sıfat için naklî delil getirmiştir (el-Lûma', s. 13-14; krş. İbn Fûrek, s. 44).

Mâtürîdî ve Eş'arî'den sonra gelen âlimlerin bir kısmı kudret sıfatını Allah'ın evrenin yaratıcısı oluşuna, bir kısmı O'nun kadîm sıfatına dayandırmış, Gazzâlî ve Ebû'l-Muîn en-Nesefî gibi kelâmcılar da Mâtürîdî'de görüldüğü üzere kâinattaki

düzen ve âhenge dikkat çekmiştir (Kâdî Abdülcebbar, s. 151-154; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, s. 90-93). Gazzâlî evrenin fevkalâde düzenine dikkat çekerken insanın dış ve iç organlarının mükemmel yapısı ve işleyişini, Nesefî, bütün tabiata hâkim olan sürekli düzenin yanı sıra canlıların yapılarındaki estetik ve uyumu, şuurulu canlılardaki temyiz yeteneğini ve diğer varlıklardaki şaşırtıcı güzellikleri söz konusu etmiştir (el-İktisâd fi'l-i'tikâd, s. 79-81; Tebsîratü'l-edille, I, 188-189).

Allah'ın kâdir olduğu konusunda İslâm âlimleri arasında herhangi bir fikir ayrılığı yoktur. Ancak kudretin ifade ettiği mâna ve muhtevanın zât-ı ilâhiyyeye hangi kelime kalıbıyla izâfe edileceği hususunda Mu'tezile kelâmcılarının farklı telakkileri mevcuttur. Sözü edilen kelâmcılar, Allah'a nisbet ettikleri sübûtî sıfatları sığa bakımından da sıfat olarak şekillendirirler. Buna göre, “Allah âlim, kâdir ve mürîddir” denilebildiği halde, “Allah ilim, kudret ve irade sahibidir” denilemez. Çünkü Mu'tezile âlimleri ilim, kudret, irade gibi kavramların zihinde müstakil birer varlık oluşturduğu ve ilâhî sıfat kategorisinde bulunduğu takdirde kadîm sayılıp tevhid ilkesini zedeleyeceği (taaddüd-i kudemâ) kanaatindeydi (bk. SIFAT).

Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre kudret diğer sübûtî sıfatlar gibi ezeldir; zira Allah'ın sonradan zâtî bir sıfat edinmesi kendisinin hâdislere mahal teşkil etmesini doğurur, bu ise ulûhiyyet makamıyla bağdaşmaz. Ancak bu konuda Muhammed b. Kerrâm ve mensupları farklı görüş beyan etmişlerdir (Abdülkâhîr el-Bağdâdî, s. 93-94).

Kudret sıfatının etki alanı, ona konu teşkil etme niteliği taşıyan ve mümkün statüsünde bulunan her şeydir. Gazzâlî bu konumdaki kudretin etki alanının sonsuz oluşu üzerinde durur ve bunun imkân çerçevesinde bulunmak şartıyla ilim sıfatıyla çelişmediğini ispata çalışır. Ayrıca müellif, kelâm literatüründe Ehl-i sünnet'le Mu'tezile arasında önemli bir tartışma konusunu teşkil eden kulun sorumluluğu fiillere ait kudretiyle ilâhî kudretin münasebeti ve elin hareketiyle anahatların hareket etmesi örneğinde görüldüğü üzere fiillerin vasıtalı olarak birbirini meydana getirmesi meselelerinin ilâhî kudretin alanını daraltmayacağını delilleriyle birlikte zikreder (el-İktisâd fi'l-i'tikâd, s. 80-99; ayrıca bk. FİİL; İSTİTÂAT; KADER; TEVLİD).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgîb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “kdr” md.; *Lî-sânü'l-'Arab*, “kdr” md.; *et-Ta'rîfât*, “kudret” md.; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1302; Wensinck, *el-Mu'cem*, “kdr” md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, “kdr”, “kvy”, “vs'a”, “ydy” md.leri; Eş'arî, *el-Lûma'* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1953, s. 13-14; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 2002, s. 70-72; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makâlât*, s. 44; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûl-i'l-hamse*, s. 151-156; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, İstanbul 1346/1928 → Beyrut 1401/1981, s. 90-94; Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd* (nşr. İbrahim Ağâ Çubukçu – Hüseyin Atay), Ankara 1962, s. 79-99; Nesefî, *Tebsîratü'l-edille* (Salamé), I, 188-195; Teftâzânî, *Şerhu'l-'Aka'id*, İstanbul 1315, s. 83-84; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *el-Uşûl-i'l-münîfe li'l-İmâm Ebi Hanîfe* (nşr. İlyas Çelebi), İstanbul 1416/1996, s. 44-45; Ebû'l-Bekâ, *el-Küllîyyât*, s. 256, 707, 983-984; Bekir Topaloğlu, “Esmâ-i Hüsnâ”, *DİA*, XI, 406-409.

BEKİR TOPALOĞLU

KUDRET

(القدرة)

Kişinin

malî veya bedenî bir yükümlülüğe yahut ifaya güç yetirebilmesi anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte “bir işe güç yetirme” anlamına gelen ve *istitâat*, *tâkat*, *vüs'* gibi kelimelerle belli bir anlam ortaklığına sahip olan kudret, fıkıhta sözlük mânasında sıkça kullanılmasının yanı sıra aynı anlam çerçevesinde dinî mükellefiyetin, ehliyet ve ifanın ilgili taraf açısından yerine getirilebilir olma şartını ifade eden bir terim olarak da kullanılır.

Kelâm ilminde *istitâat* terimiyle daha çok, bir fiilin işlenmesini sağlayan vasıtalarla sahip kimsenin o fiili gerçekleştirmeye yönelik güç ve iradesi kastedilirken (bk. İSTİTÂAT) fıkıhta kudret terimi, “bir fiilin işlenmesini sağlayacak maddî ve bedenî vasıtaların bulunması” mânasında kullanılır. Bu anlamıyla kudret *istitâat*ın ön şartı ve birinci kademesi konumundadır. Fıkıh usulünde kudretin teklifin şartı olarak zikredilmesi emredilen hususu yerine getirecek güç, yetenek ve donanımdan mahrum olmanın (acz) o fiilden sorumlu tutulmaya engel teşkil ettiği anlamını taşıır. Kur'an'da kişinin ancak güç yeteceği ölçüde sorumlu tutulacağı ilke olarak zikredilip (el-Bakara 2/286) güçlü yetenlerin hacca gitmesi istenirken (Âl-i İmrân 3/97) veya oruçta hasta ve yolcuya kazâ, güçlü yetmeyenlere fidye imkânı getirilirken (el-Bakara 2/184) buna işaret edilir.

Fıkıh usulünde dinî bir yükümlülüğün edâsı esasen iki kudreti birden ilgilendi-